

تلاش پارتیان (پهلویان) برابر یونانیان

(۴)

شهر صدر و اوزه پایتخت اشکانیان

پایتخت مشهور دولت اشکانیان تیسفون بوده است، ولی این شهر بهنگامی پایتخت شد که دولت پارت تا دجله و فرات توسعه یافت. در اینجا بالطبع این سؤال پیش می‌آید که پس پایتخت پارت بالاخص کجا بوده است؟ در این باب بعضی اسم شهر اساکرا برده اند و آن را با قوچان یا بجنورد مطابقت می‌دهند. برخی پایتخت قدیم پارت را شهر نسامی دانند. نیز شك نیست در موقعی که دولت پارت از مشرق به مغرب بسط یافت، شهر صدر و اوزه چندی مرکز حکومت بوده و اهمیت داشته است. موقع این شهر را تاکنون نیافته‌اند. هوتوم شیندلر و ویلیام جکسون عقیده داشتند این محل باید کرسی ولایت سابق کومش (قوس) باشد و میتوان آن را در ۸ میلی جنوب دامغان جستجو کرد ولی دکتر شمیدت از سال ۱۹۳۱ تا ۱۹۳۳ میلادی بخرج دارالعلوم فیلا دلفیا در تپه حصار دامغان به حفاریات و کاوشهائی مشغول شد بدین قصد که شهر صدر و اوزه را کشف کند. وی در جنوب غربی دامغان و در هشت میلی این شهر، خیلی

* آقای عبدالرفیع حقیقت (رفیع) مدیر عامل شرکت مؤلفان و مترجمان ایران از تاریخ نویسان محقق معاصر

کارکرد ، بی اینکه از این شهر اثری یافته باشد. ولی در تپه بزرگی ، در سه هزار گزی دامغان بکشف آثار تمدن مهم ماقبل تاریخ موفق گردید^۱. بنابراین تاکنون محل این شهر تاریخی معلوم نیست .

مطلب قابل توجه آنکه عقیده هوتوم شیندلرو ویلیام جکسون مینی بر اینکه محل شهر صدروازه را کرسی ولایت سابق کومش (قومس) می دانند از هر لحاظ درست بنظر میرسد و همانطور که در شرح اسامی ایالت‌های تابع دولت اشکانیان گذشت ، نواحی سمنان و دامغان بنام کمین (قومس) نامیده شده و نیز در کتاب دررالتیجان نام قدیم قومس کمی زنا (کمسن) ثبت گردیده است^۲ محل این شهر را احتمالاً می توان با سه محل در کومش تطبیق داد :

۱ - با محل تپه‌های حوالی قصبه کهلا یا علاء (کی لی) در ۹ کیلومتری جنوب شرقی سمنان. در حال حاضر قصبه مذکور به زبان محلی کی لی نامیده میشود و تحریف کلمه کیش یا کمی زنا به کی لی با گذشت تقریباً دو هزار و سیصد سال و تغییر الفاظ و کلمات بعید بنظر نمی رسد همانطور که در اسامی ایالت‌های تابع دولت اشکانیان آمد خوار گرمسار فعلی بنام خوآرن نامیده شده است و هم اکنون به زبان سمنانی که باقیمانده زبان پهلوی است آنرا خوآره می خوانند .

۲ - تپه‌های جنوب قوشه واقع در بین راه شوسه سمنان به دامغان یعنی ۳۶ کیلومتری مغرب دامغان و ۱۳۵ کیلومتری مشرق سمنان که به خرابه‌های کومش (قومس) معروف است و هم اکنون اهالی محل آن راه همین نام میخوانند .

۳ - تپه‌های جنوب غربی شهر شاهرود بین دهمل و شاهرود .
مرحوم اعتماد السلطنه ، در تاریخ دررالتیجان ، درباره شهر هکاتم پیلس (شهر صد-دروازه) پایتخت دوم اشکانیان می نویسد : «بعضی هکاتم پیلس را که دامغان یا قومس باشد از ابنیه اسکندر و پایتخت اشکانیان دانسته اند که بعد بهری و به همدان و به تیسفون منتقل شده است . معدودی از نگارندگان قدیم را عقیده بر این است که اشک بن اشکان ، شهر هکاتم پیلس را مسخر کرد و آنجا را کرسی متصرفات خود قرارداد و چون سکنه این شهریونانی بودند برای استمالت و جذب قلوب آنان خود را فیل هلن یعنی مجب یونان خواند . بعضی از مورخان یونان مثل کنت کورس و پلوتارک و آیرین که غالباً به ضبط فتوحات اسکندر پرداخته اند می نویسند : در آن مکان که دارا بدست سرداران خود مقتول شد شهری بنا کردند و آنرا به اسم آن پادشاه مرسوم نمودند . ژوستن گفته است : دارا را سرداران او در سارایا (چارا) یا (زارا) به زنجیر بستند ، از این جمله برمی آید که دارا در پارت کشته شده است و قلعه دارا یا داراگز را که قیرداد ساخته و پایتخت قرارداد تقریباً

درمقتل پادشاه هخامنشی بنا شده است .

اسکندر بابل و شوش و اصفخر و همدان وری را که از بلاد معظم ایران بوده بگرفت، و بعد عازم اراضی پارت شد . یعنی دارا از پیش بسوی باختر می گریخت و اسکندر او را دنبال میکرد تا دریکی از دیده‌ها بنام تارا یا چارا ولذا بدست سرداران کشته شد از آن پس اسکندر در شهری که حوالی دامغان حالیه بود رحل اقامت انداخت و مدتی به عیش و استراحت پرداخت . اسم ایرانی این شهر معلوم نیست چه بوده است اما یونانیان آن را هکاتم پیلس می گفته‌اند . در این شهر بود که اسکندر در گنجینه عطا بگشاد و مالی و افریه کلیه همراهان و عساکر خود داد و نخستین بار لباس پادشاهان عجم پوشید و خود را به این هیئت به امرای لشکر نمود . اسکندر در پائیز سال ۳۳۰ قبل از میلاد در هکاتم پیلس اقامت کرد و به استمال مردم ایران پرداخت . «

طبق تحقیقاتی که بعمل آمده است ، پادشاهان پارت ، مطابق رسوم پادشاهان هخامنشی ، که در اختلاف فصول سال از شوش به پرسپولیس و از آنجا به اکباتان حرکت میکردند، زمستان را در بین‌النهرین و تابستان را در ماد و پارت بسر میبردند. پایتخت زمستانی آنان شهر تیسفون ، در ساحل دجله ، مقابل سلوکیه و چندین میل پائین بغداد ، بود . اکباتان پایتخت وسطی و هکاتم پیلس (شهر صدر و رازه) پایتخت سوم آنان در سال شمرده میشد . ری نیز که سر راه ماد علیا و پارت واقع است، غالباً اقامتگاه آنان بود و شاید کاخهای شاهی نیز داشته است . بطور کلی طبق تحقیقات کریستن سن دانمارکی شهر صدر و رازه (هکاتم پیلس) در آغاز دولت اشکانیان قریب دو قرن پایتخت شاهان اشکانی بود . تا اینکه تحولات تاریخی آنان را مجبور کرد پایتخت خود را به تیسفون، بکنار دجله انتقال دهند .^۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱ - برای اطلاع بیشتر در این مورد رجوع شود به تاریخ قومس تألیف رفیع صفحه ۵۷-۴۶

۲ - تاریخ درالتیجان جلد سوم صفحه ۶۲

۳ - ایران در زمان ساسانیان تألیف پرفسور آرتور کریستن سز دانمارکی ترجمه شادروان

رشید یاسمی صفحه ۳۱